

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 432

**Gospodarka lokalna
w teorii i praktyce**

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2016

Redakcja wydawnicza: Barbara Majewska
Redakcja techniczna i korekta: Barbara Łopusiewicz
Łamanie: Adam Dębski
Projekt okładki: Beata Dębska

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania
znajdują się na stronach internetowych Wydawnictwa
www.pracnaukowe.ue.wroc.pl
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Publikacja udostępniona na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska
(CC BY-NC-ND 3.0 PL)

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2016

ISSN 1899-3192
e-ISSN 2392-0041

ISBN 978-83-7695-587-2

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Zamówienia na opublikowane prace należy składać na adres:
Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
ul. Komandorska 118/120, 53-345 Wrocław
tel./fax 71 36 80 602; e-mail: econbook@ue.wroc.pl
www.ksiegarnia.ue.wroc.pl

Druk i oprawa: TOTEM

Spis treści

Wstęp	7
Marcin Będzieszak: Czy duże miasta w Polsce chcą, by płacić im za usługi? Urynkowienie realizacji wybranych zadań a formy organizacyjne / Do large cities in Poland want to be paid for services? Marketization of selected tasks and organizational forms	9
Radosław Cyran: Budownictwo mieszkaniowe jako potencjał rozwojowy miast / Housing industry as the developmental potential of cities	18
Adam Drobnik: Ekonomiczne koncepcje rozwoju w kontekście rewitalizacji miast – studia przypadków / Economic development’s concepts in the context of urban and postindustrial land revitalization – case studies.....	27
Romana Głowicka-Wołoszyn: Identyfikacja efektów przestrzennych w ocenie kondycji finansowej gmin województwa wielkopolskiego / Identification of spatial effects in evaluation of financial condition of Wielkopolska Voivodeship communes.....	42
Waldemar A. Gorzym-Wilkowski: Planowanie przestrzenne – narzędzie realizacji ładu przestrzennego czy interesów? / Spatial planning – a tool to implement spatial order or achieve interests?.....	54
Zbigniew Grzymała: Miasta ekologiczne – studia przypadków i perspektywy rozwoju / Eco- cities – case studies and development perspectives.....	61
Krzysztof Kluza: Wpływ wzrostu stóp procentowych na ryzyko kredytowe jednostek samorządu terytorialnego / Effect of higher interest rates on credit risk of local governments in Poland	67
Tomasz Kolakowski: Ekonomiczno-społeczne efekty projektów translokacji obiektów zabytkowych na poziomie lokalnym / Socio-economic effects of translocation projects of historic monuments – local level	83
Magdalena Łyszkiewicz: Samodzielność finansowa gmin miejskich województwa pomorskiego / Financial autonomy of the Pomeranian urban communes.....	93
Marian Maciejuk: Struktura pomocy publicznej dla przedsiębiorców w Jeleniej Górze / The structure of public aid for entrepreneurs in Jelenia Góra	102
Tomasz Madras: Kategoria „pozostałych ośrodków wojewódzkich” w rządowych dokumentach strategicznych / Category of “the other voivodeship centers” in the government’s strategic documents	111
Grzegorz Maśloch: Społeczno-gospodarcze uwarunkowania ograniczenia niskiej emisji w polskich gminach poprzez redukcję zanieczyszczeń pochodzących z gospodarstw domowych / Socio-economic conditions of	

reductions of low emission in Polish municipalities by reducing of pollution from households	120
Artur Myna: Uwarunkowania przestrzennego zróżnicowania selektywnej zbiórki odpadów komunalnych / Conditions of spatial diversity of separate collection of municipal waste	129
Marek Obrębalski: Problemy delimitacji miejskiego obszaru funkcjonalnego – studium przypadku Jeleniej Góry / Delimitation problems of urban functional area – case study of Jelenia Góra	138
Dorota Sikora-Fernandez: Praktyczne aspekty budowy <i>smart city</i> na przykładzie Barcelony / Practical aspects of smart city development on the example of Barcelona	155
Jacek Soltys: Strategie miast powiatowych na obszarze peryferyjnym województwa pomorskiego / Strategies of county capitals in peripheral areas of Pomeranian Voivodeship	164
Andrzej Sztando: Budżetowanie kapitałowe pomocy regionalnej w polskich specjalnych strefach ekonomicznych / Capital budgeting of regional aid in Polish special economic zones.....	173
Katarzyna Wójtowicz: Prognozowanie skutków finansowych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego a problem zapewnienia stabilności fiskalnej gmin w Polsce / Forecasting of fiscal consequences of local spatial plans vs. the problem of achieving fiscal sustainability of local governments in Poland	203
Jacek Wychowanek: Partnerstwo tradycji i innowacji jako czynnik rozwoju lokalnego / Partnership of tradition and innovation as a factor of local development.....	212

Wstęp

Przekazujemy w Państwa ręce kolejny zbiór artykułów zaprezentowanych podczas corocznej Konferencji Naukowej pt. „Gospodarka lokalna i regionalna w teorii i praktyce” organizowanej przez Katedrę Gospodarki Regionalnej Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. Stanowią one wkład w proces wzbogacania wiedzy na temat procesów rozwoju lokalnego, które są współcześnie przedmiotem żywego zainteresowania środowiska nauki, władz publicznych wszystkich szczebli, sfer biznesowych, a także szerokich kręgów społecznych. Artykuły te zawierają szereg cennych informacji o stanie, uwarunkowaniach, mechanizmach i efektach owych procesów oraz o najbardziej prawdopodobnych ich przyszłych ścieżkach. Mogą i powinny być wykorzystane w trakcie projektowania i aplikacji lokalnych oraz ponadlokalnych polityk rozwoju lokalnego, dla których dobre podstawy informacyjne są warunkiem ich powodzenia. Przyczynią się w ten sposób do dynamizacji procesów rozwoju lokalnego, a przez to nie tylko do wzrostu jakości życia w lokalnych układach terytorialnych, ale również, poprzez transformację tych procesów i ich produktów w procesy i produkty ponadlokalne, do wzrostu jakości życia w kraju i jego poszczególnych regionach. Jesteśmy przekonani, że omawiane artykuły tworzą również interesującą płaszczyznę dialogu dla środowisk naukowych i samorządowych władz publicznych. Stanowią bowiem głos w dyskusji na temat pożądaných modyfikacji polskiego systemu samorządowego, która odbywa się współcześnie na wielu różnych forach. Zawierają argumenty za takim jego doskonaleniem, które – w ramach wielopoziomowego, zintegrowanego systemu zarządzania państwem – zwiększy podmiotowość samorządów lokalnych i regionalnych w prowadzeniu polityki rozwoju, zapewniając im jednocześnie wysoką zdolność do kreowania rozwoju lokalnego i regionalnego. Podsumowując, oddajemy te artykuły w Państwa ręce z przekonaniem, że okażą się przydatne zarówno w dociekaniach naukowych, jak i w praktyce zarządzania rozwojem lokalnym.

Ryszard Brol, Beata Bal-Domańska, Andrzej Sztando

Marek Obrebalski

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

e-mail: marek.obrebalski@ue.wroc.pl

PROBLEMY DELIMITACJI MIEJSKIEGO OBSZARU FUNKCJONALNEGO – STUDIUM PRZYPADKU JELENIEJ GÓRY

DELIMITATION PROBLEMS OF URBAN FUNCTIONAL AREA – CASE STUDY OF JELENIA GÓRA

DOI: 10.15611/pn.2016.432.14

JEL Classification: R11, R52, R58

Streszczenie: Coraz większego znaczenia nabiera podejście funkcjonalne do rozwoju obszarów miejskich, zakładające odchodzenie od postrzegania problemów i wyzwań jedynie przez pryzmat granic administracyjnych. W praktyce ujawniają się jednak różnorodne podejścia do kryteriów i zasad delimitacji miejskich obszarów funkcjonalnych związanych m.in. z ośrodkami regionalnymi, w tym z Jelenią Górą. W perspektywie unijnego programowania (2014-2020) do miast i ich obszarów funkcjonalnych skierowany jest nowy instrument – Zintegrowane Inwestycje Terytorialne (ZIT). Instrument ten w praktyce ma odegrać motoryczną rolę w rozwoju miast i miejskich obszarów funkcjonalnych.

Słowa kluczowe: zintegrowane podejście terytorialne, miejski obszar funkcjonalny, delimitacja, rozwój regionalny.

Summary: Functional approach for the development of urban areas founding departing from the perception of problems and challenges only by the prism of administrative borders becomes more and more important. In practice, however, there are different approaches to the criteria and principles of delimitation of urban functional areas related to eg. the regional centers, including Jelenia Góra. New instrument – Integrated Territorial Investment (ITI) is dedicated for towns and their functional areas in the perspective of EU programming (2014-2020). In practice ITI contributes to the realization of integrated strategies of urban development and plays a decisive role in the development of towns and urban functional areas.

Keywords: integrated territorial approach, urban functional area, delimitation, regional development.

1. Wstęp

Zarówno krajowa, jak i unijna polityka regionalna w latach 2014-2020 oparta jest na zasadzie zintegrowanego podejścia terytorialnego (*integrated territorial approach*). Coraz większego zaś znaczenia nabiera podejście funkcjonalne do rozwoju obszarów miejskich, zakładające odchodzenie od postrzegania problemów i wyzwań jedynie przez pryzmat granic administracyjnych [Obrębalski 2013, s. 150] oraz integrację działań różnych podmiotów publicznych wobec obszarów określonych funkcjonalnie, charakteryzujących się podobnymi cechami społecznymi, gospodarczymi i przestrzennymi. Takimi obszarami są m.in. miejskie obszary funkcjonalne, a jednym z nich jest obszar związany z Jelenią Górą.

Pojęcie obszaru funkcjonalnego i jego typy (m.in. miejskie obszary funkcjonalne) wprowadza Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (KPZK 2030). To „zwarty układ przestrzenny składający się z funkcjonalnie powiązanych terenów, charakteryzujących się wspólnymi uwarunkowaniami i przewidywanymi, jednolitymi celami rozwoju” [MRR 2011].

Miejski obszar funkcjonalny, zgodnie z KPZK 2030, jest układem osadniczym, ciągłym przestrzennie, złożonym z wielu odrębnych administracyjnie jednostek terytorialnych. Obejmuje zatem ośrodek centralny (miasto – rdzeń) oraz otaczającą go, powiązaną z nim funkcjonalnie i przestrzennie, strefę zewnętrzną. Miejskie obszary funkcjonalne wyróżniają się znaczną siłą wewnętrznych powiązań pomiędzy miastem głównym a jego obszarem funkcjonalnym, wyrażających się przede wszystkim intensywnością dojazdów do pracy, dużą skalą przepływu towarów i usług o zróżnicowanym charakterze, wzajemnym powiązaniem rynku pracy i mieszkaniowego, ponadlokalnym zasięgiem obsługi poszczególnych podsystemów infrastruktury oraz spójnością struktur zagospodarowania przestrzennego i środowiska przyrodniczego.

Współcześnie obserwuje się wyraźny wzrost zainteresowania problematyką rozwoju miejskich obszarów funkcjonalnych, w tym wyznaczania granic polaryzacyjnego oddziaływania miast. Zagadnienia te są także przedmiotem niniejszego opracowania, którego celem badawczo-empirycznym jest określenie w oparciu o zbiór kryteriów delimitacyjnych zasięgu przestrzennego miejskiego obszaru funkcjonalnego Jeleniej Góry.

2. Przegląd wybranych delimitacji miejskiego obszaru funkcjonalnego Jeleniej Góry

Szczegółowe wyznaczenie terytorialnych granic miejskich obszarów funkcjonalnych sprawia w praktyce wiele problemów, począwszy od identyfikacji zurbanizowanej zabudowy i ustalenia gęstości jej zabudowy, przez ustalenie charakteru zagospodarowania przestrzennego terenu czy też intensywności i rodzaju powiązań

między miastem głównym a pozostałymi jednostkami terytorialnymi. Problemy doboru kryteriów i metod oraz pomiaru cech delimitacyjnych nie podważają jednak istotnego znaczenia procesów integracji przestrzeni i ich efektów w postaci złożonych układów osadniczych.

W tym kontekście wskazać należy na jeden z programów badawczych Komisji Europejskiej, realizowany przez Europejską Sieć Obserwacyjną Rozwoju Terytorialnego i Spójności Terytorialnej (ESPON – European Observation Network for Territorial Development and Cohesion). W jego ramach podjęto zagadnienie wyznaczenia i typologii miejskich regionów funkcjonalnych w Europie. W tym celu jako jednostkę podstawową przyjęto Funkcjonalne Obszary Miejskie (FUA – Functional Urban Areas). W badaniach uwzględniono rangi poszczególnych miast w zakresie wielkości zaludnienia, roli transportu, turystyki, przemysłu, sfery nauki oraz funkcji kierowniczych. Niestety, w wielu przypadkach, ze względu na brak odpowiednich informacji statystycznych, nie ujęto istotnych powiązań funkcjonalnych (m.in. w zakresie dojazdów do pracy). W efekcie zastosowanych kryteriów na terenie Polski wyróżniono m.in. 28 regionalnych funkcjonalnych obszarów miejskich (RFUA), związanych z miastami średniej wielkości, m.in. z Legnicą, Jelenią Górą i Wałbrzychem [ESPON 2007, s. 95]. Funkcjonalny obszar Jeleniej Góry pod względem zaludnienia liczył (według ESPON) ponad 130 tys. mieszkańców, czyli mniej niż ówczesna łączna populacja miasta oraz gmin powiatu jeleniogórskiego¹.

Ponadto interesujące w tym zakresie podejście reprezentuje od lat europejska i krajowa statystyka publiczna. W ramach projektu Urban Audit, będącego wspólną inicjatywą Komisji Europejskiej i Eurostatu, monitorowany jest rozwój obszarów miejskich w kilku wymiarach. Informacje zbierane są dla trzech poziomów przestrzennych:

- miasta w granicach administracyjnych (*Core City – C*),
- szerszych stref miejskich (*Larger Urban Zone – LUZ*) będących obszarami oddziaływania ośrodków miejskich,
- obszarów wewnątrzmijskich (*Sub-city Districts – SCD*).

Szersze strefy miejskie (LUZ) definiowane są przy tym jako jeden bądź kilka pierścieni otaczających miasto-rdzeń jednostek terytorialnych szczebla LAU1 (powiatów) i LAU2 (gmin), z których co najmniej 15% dojeżdża do tegoż centralnego ośrodka miejskiego do pracy.

Badaniami tymi objęta jest także Jelenia Góra i jej otoczenie. Szersza strefa miejska Jeleniej Góry według wskazanego kryterium obejmuje jedynie 9 gmin²:

- 2 gminy miejskie (Piechowice, Wojcieszów);
- 2 gminy miejsko-wiejskie (Lubomierz, Wleń);
- 5 gmin wiejskich (Janowice Wielkie, Jeżów Sudecki, Mysłakowice, Podgórzyn, Stara Kamienica).

¹ Jelenia Góra oraz powiat jeleniogórski w 2014 roku liczyły razem prawie 146,4 tys. osób.

² Na podstawie badań GUS: <http://stat.gov.pl/statystyka-regionalna/badania-regionalne/urban-audit-250/szersze-strefy-miejskie-luz-727/> (11.07.2016).

Zaznaczyć przy tym należy, że w szerszej strefie miejskiej Jeleniej Góry, wyznaczonej (zgodnie z metodologią projektu Urban Audit) na podstawie kryterium kierunku i intensywności oddziaływania jeleniogórskiego rynku pracy (*daily labour urban system*), nie znalazły się trzy miasta powiatu jeleniogórskiego (Karpacz, Kowary, Szklarska Poręba).

Zagadnienia delimitacji miejskiego obszaru funkcjonalnego Jeleniej Góry podejmowane były także w wielu innych opracowaniach. Wspomnieć tu należy choćby o pracach J. Zaparta [Zapart 1980] i M. Obrębalskiego [Obrębalski 1988].

Delimitacja miejskich obszarów funkcjonalnych dla ośrodków regionalnych (m.in. Jeleniej Góry) nie jest wprawdzie obligatoryjna³, lecz może być podjęta w ramach prac nad strategią rozwoju regionalnego czy planem zagospodarowania przestrzennego województwa, co pozostaje w kompetencji samorządu województwa. Biorąc pod uwagę regionalne dysproporcje rozwojowe [Obrębalski, Walesiak 2014, s. 97-99], w uchwalonej przez Sejmik Województwa w dniu 28 lutego 2013 roku Strategii Rozwoju Województwa Dolnośląskiego wyróżniono 12 obszarów interwencji będących strefami występowania specyficznych zjawisk lub procesów, a także problemów gospodarczych czy społecznych oraz konfliktów przestrzennych [UMWD 2013, s. 28-33]. Jednym z tychże obszarów jest Aglomeracja Jeleniogórska, której ogólnie zarysowane granice obejmują (poza Jelenią Górą) niepełny obszar powiatu jeleniogórskiego i w nieznacznym stopniu wykraczają na teren powiatu kamiennogórskiego.

Zagadnienie delimitacji miejskich obszarów funkcjonalnych w regionie dolnośląskim podjęte zostało także w ramach planu zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego – Perspektywa 2020, który uchwalony został przez Sejmik Województwa Dolnośląskiego 27 marca 2014 roku. Wyznaczono m.in. zasięg przestrzenny jeleniogórskiego obszaru funkcjonalnego [IRT 2014, s. 48], w którego granicach znalazło się miasto na prawach powiatu Jelenia Góra oraz 19 gmin (5 gmin miejskich, 6 gmin wiejskich oraz 8 gmin miejsko-wiejskich). Gminy te przynależą do powiatów jeleniogórskiego i lwóweckiego oraz częściowo do powiatów: lubańskiego (gmina Olszyna), zlotoryjskiego (gminy Wojcieszów i Świerzawa), jaworskiego (gmina Bolków) oraz kamiennogórskiego (gmina Marciszów). Gminy te wykazują zróżnicowany zakres i intensywność (niekiedy wątpliwych) powiązań funkcjonalnych z Jelenią Górą.

Zaleceniem metodycznym dla ośrodków regionalnych (m.in. miejskiego obszaru funkcjonalnego Jeleniej Góry) jest wykorzystanie zbioru wskaźników ujętych w trzech grupach [MRR 2013, s. 7-8]:

³ Kryteria, wskaźniki funkcjonalne, społeczno-gospodarcze i morfologiczne oraz zasady wyznaczania granic miejskich obszarów funkcjonalnych określone zostały wprawdzie jedynie dla ośrodków wojewódzkich, lecz metoda ta może być w praktyce wykorzystana także dla obszarów funkcjonalnych innych typów ośrodków (m.in. regionalnych). Zob. [MRR 2013; Śleszyński 2013].

I. Wskaźniki funkcjonalne:

F1 – liczba wyjeżdżających do pracy do miasta rdzenia na 1000 mieszkańców gminy w wieku produkcyjnym (wartość progowa: powyżej 50);

F2 – liczba zameldowań z miasta rdzenia na 1000 mieszkańców gminy (wartość progowa: powyżej 3).

II. Wskaźniki społeczno-gospodarcze:

S1 – udział pracujących w zawodach pozarolniczych w gminie w relacji do średniej wojewódzkiej (wartość progowa: powyżej 75%);

S2 – liczba podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców gminy w relacji do średniej wojewódzkiej (wartość progowa: powyżej 75%);

S3 – udział podmiotów gospodarczych sklasyfikowanych w sekcjach J-R⁴ (usługach wyższego rzędu) w gminie w relacji do analogicznego wskaźnika dla miasta-rdzenia (wartość progowa: powyżej 50%).

III. Wskaźniki morfologiczne:

M1 – gęstość zaludnienia (powierzchni gminy bez lasów i wód) w relacji do średniej wojewódzkiej (wartość progowa: powyżej 50%);

M2 – liczba mieszkań oddanych do użytku na 1000 mieszkańców gminy w relacji do średniej wojewódzkiej (wartość progowa: powyżej 75%).

Niezbędne jest ponadto uwzględnienie trzech merytorycznych zasad delimitacji, a mianowicie: administracyjnych, topologicznych i spełnienia kryteriów [Śleszyński 2013, s. 182-183].

Zasady administracyjne sygnalizują, że rdzeniem obszaru funkcjonalnego związanego z ośrodkiem regionalnym jest miasto na prawach powiatu, a granice tegoż obszaru nie mogą przekraczać granic województw.

Z kolei wedle zasad topologicznych wyznaczony miejski obszar funkcjonalny jest ciągły przestrzennie, tj. zawiera w sobie tylko gminy graniczące ze sobą oraz nie może zawierać w sobie gmin nienależących do miejskiego obszaru funkcjonalnego, a otoczonych ze wszystkich stron tego typu jednostkami terytorialnymi. Zasada rozłączności w tym przypadku polega na tym, że każda gmina może należeć tylko do jednego miejskiego obszaru funkcjonalnego.

Zasada spełnienia kryteriów wskazuje, że warunkiem zaliczenia do miejskiego obszaru funkcjonalnego jest osiągnięcie przez gminę referencyjnych (progowych) wartości przyjętych wskaźników.

⁴ Działalność usługowa wyższego rzędu obejmuje następujące sekcje PKD: J – informacja i komunikacja; K – działalność finansowa i ubezpieczeniowa; L – działalność związana z obsługą rynku nieruchomości; M – działalność profesjonalna, naukowa i techniczna; N – działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca; O – administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne; P – edukacja; Q – opieka zdrowotna i pomoc społeczna; R – działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją.

3. Propozycja metodyki delimitacji miejskiego obszaru funkcjonalnego Jeleniej Góry

Szczególne miejsce w procesach rozwoju terytorialnego zajmują rozległe przestrzenie procesy urbanizacyjne oraz polaryzacyjne oddziaływania miast, nie tylko dużych. Według klasycznej teorii polaryzacji autorstwa F. Perroux ośrodek miejski spełnia rolę bieguna wzrostu oddziałującego wielopłaszczyznowo na otoczenie [por. m.in. Korenik, Zakrzewska-Półtorak 2011, s. 39]. Siła polaryzacji tegoż ośrodka związana jest nie tylko z koncentracją ludności, lecz także ze strukturą i specyfiką potencjału produkcyjnego i usługowego, natomiast zdolność otoczenia do poddawania się siłom polaryzacyjnym (absorpcji impulsów polaryzacyjnych) determinowana jest m.in. komunikacyjną dostępnością, poziomem zurbanizowania i kształtem struktury gospodarczej. Spośród ważnych relacji zachodzących między ośrodkiem centralnym a jego otoczeniem wskazać należy polaryzację strukturalną [Strahl, Obrębalski 2002, s. 69-70]. Polega ona na wzajemnym przejmowaniu (absorpcji) charakterystycznych cech strukturalnych, tj. z jednej strony – ośrodka centralnego przez otoczenie, a z drugiej – specyfiki otoczenia przez ośrodek centralny. Można tu wskazać na trzy zakresy polaryzacji strukturalnej (wzajemnych relacji) między miastem-rdzeniem a jego otoczeniem:

- funkcjonalny (m.in. rynku pracy),
- demograficzny i społeczno-gospodarczy,
- przestrzenny (morfologiczny).

W celu wyznaczenia granic miejskiego obszaru funkcjonalnego Jeleniej Góry badaniu poddano gminy z powiatu jeleniogórskiego oraz z powiatów doń przylegających (lwóweckiego, złotoryjskiego, jaworskiego i kamiennogórskiego). Tak określony zakres przestrzenny badań obejmuje łącznie 30 gmin, z tego 8 gmin miejskich, 8 gmin miejsko-wiejskich oraz 14 gmin wiejskich.

Wykorzystano przy tym metodę ilościową, pozwalającą z jednej strony na kwantyfikację wyróżnionych aspektów polaryzacji miasta centralnego na otoczenie, z drugiej zaś na jej syntetyczną prezentację i ogólną ocenę. Procedura badania obejmuje kilka kroków, a pierwszym z nich było wyznaczenie zestawu 6 cech diagnostycznych, w skład którego zaliczono:

a – w zakresie polaryzacji funkcjonalnej:

x_1^1 – liczba wyjeżdżających do pracy do miasta rdzenia na 1000 mieszkańców gminy w wieku produkcyjnym (według NSP 2011),

b – w zakresie polaryzacji demograficznej i społeczno-gospodarczej:

x_1^2 – dynamika rozwoju ludnościowego w latach 2010-2014;

x_2^2 – liczba podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców gminy w 2014 roku;

x_3^2 – udział podmiotów gospodarczych w sekcjach J-R w gminie w 2014 roku;

c – w zakresie polaryzacji przestrzennej (morfologicznej):

x_1^3 – gęstość zaludnienia (powierzchni gminy bez lasów i wód) w 2014 roku,

x_2^3 – liczba mieszkań oddanych do użytku na 1000 mieszkańców gminy w latach 2010-2014.

Podstawą doboru wyżej przedstawionych cech był wybór merytoryczny w ścisłym tego słowa znaczeniu, skorygowany jednak częściowo zakresem dostępnych informacji statystycznych.

Z uwagi na to, że wskaźniki delimitacji posiadają różne miana i rzędy wielkości, wprowadzenia elementu porównywalności i addytywności ich wartości w przekroju badanych gmin dokonano poprzez ich normalizację. Wykorzystano do tego następujące przekształcenie dla cech o stymulacyjnym charakterze:

$$z_{ij}^m = \frac{y_{ij}^m}{\max_i y_{ij}^m},$$

gdzie: y_{ij}^m (z_{ij}^m) – wartość (znormalizowana wartość) j -tej cechy w m -tym aspekcie oceny dla i -tej gminy.

Następnie zaś ustalono wartości wskaźników syntetycznych określających poziom analizowanych zakresów polaryzacji Jeleniej Góry, wykorzystując liniową formułę syntetyzacji cech o postaci [Strahl 1980, s. 68]:

$$d_i^m = \frac{1}{k} \sum_{j=1}^k z_{ij}^m,$$

gdzie: d_i^m – wartość syntetycznego wskaźnika dla m -tego zakresu polaryzacji dla i -tej gminy; k – liczba cech.

Ponadto ustalono wartość globalnego wskaźnika syntetycznego określającego całościowy poziom polaryzacji Jeleniej Góry. Z uwagi na zróżnicowane znaczenie wyróżnionych zakresów polaryzacji dla kształtowania się miejskiego obszaru funkcjonalnego przyznano im odmienne wagi. Formuła zatem globalnego wskaźnika polaryzacji przyjmuje postać:

$$P_i = 0,6d_i^1 + 0,2d_i^2 + 0,2d_i^3,$$

gdzie: P_i – wartość globalnego syntetycznego wskaźnika polaryzacji dla i -tej gminy.

Istotnym symptomem powiązań funkcjonalnych są kierunki i intensywność dojazdów do pracy do Jeleniej Góry, co przedstawiono w tabeli 1.

Tabela 1. Dojazdy do pracy do Jeleniej Góry (wyniki NSP 2011)

Gmina	Powiat	Dojeżdżający	Wyjeżdżający do pracy do Jeleniej Góry na 1000 mieszkańców gminy w wieku produkcyjnym
Jeżów Sudecki	jeleniogórski	556	122,31
Janowice Wielkie	jeleniogórski	300	102,99
Stara Kamienica	jeleniogórski	326	88,76
Mysłakowice	jeleniogórski	590	87,75
Piechowice	jeleniogórski	348	79,63
Podgórzyn	jeleniogórski	410	75,60
Wleń	lwówecki	186	62,02
Wojcieszów	złotoryjski	113	43,70
Kowary	jeleniogórski	276	35,71
Marciszów	kamiennogórski	102	33,29
Lubomierz	lwówecki	136	33,22
Świerzawa	złotoryjski	173	32,83
Szklarska Poręba	jeleniogórski	122	26,19
Karpacz	jeleniogórski	83	24,28
Bolków	jaworski	132	18,43
Mirsk	lwówecki	83	14,01
Kamienna Góra (W)	kamiennogórski	48	8,15
Kamienna Góra (M)	kamiennogórski	95	7,23
Lubawka	kamiennogórski	48	6,38
Gryfów Śląski	lwówecki	42	6,30
Lwówek Śląski	lwówecki	64	5,40
Złotoryja (M)	złotoryjski	21	1,87

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Według metodyki przyjętej w NSP 2011 dojeżdżający do pracy to pracownicy najemni (zatrudnieni), których miejsce pracy znajduje się poza granicami administracyjnymi ich gminy zamieszkania [GUS 2014, s. 29]. Ogólnie ujmując, codziennie do Jeleniej Góry (według wyników NSP 2011) do pracy dojeżdża 5435 osób, a wyjeżdża z niej 3484 mieszkańców [GUS 2014, s. 50]. Biorąc jednak pod uwagę siłę powiązań z jeleniogórskim rynkiem pracy, wyraźnie postrzega się gminy przynależne do powiatu jeleniogórskiego, a zwłaszcza gminy wiejskie: Jeżów Sudecki i Janowice Wielkie. Inne gminy tegoż powiatu także wykazują silne powiązania z Jelenią Górą, najmniej jednak intensywne do niej dojazdy do pracy dotyczą Karpacza i Szklarskiej Poręby – miast o turystycznym charakterze. Z powiatu lwóweckiego natomiast wysoką intensywność dojazdów do pracy do Jeleniej Góry wykazują mieszkańcy gmin miejsko-wiejskich Wleń i Lubomierz, a z terenu powiatu złotoryjskiego ludność miasta Wojcieszów i gminy miejsko-wiejskiej Świerzawa. Ponadto warto zauważyć dość silne związki gminy wiejskiej Marciszów (powiat kamiennogórski) oraz gminy miejsko-wiejskiej Bolków (powiat jaworski) z jeleniogórskim rynkiem pracy.

Dojazdy do pracy w ośrodku centralnym miejskiego obszaru funkcjonalnego stają się jednym z czynników postępującej semiurbanizacji terenów wiejskich. Mieszkańcy wsi dojeżdżający codziennie do pracy do Jeleniej Góry, korzystając z miejskiej infrastruktury, zaspokajają także w znacznym stopniu wiele innych potrzeb społecznych. Stanowią oni kategorię ludności funkcjonalnie miejskiej i zurbanizowanej zawodowo [Obrębalski 1986, s. 160].

Ważnym wskaźnikiem obrazującym funkcjonalne przeobrażenia lokalnych społeczności są także zmiany źródeł utrzymania ludności. Praca poza rolnictwem niejednokrotnie możliwa jest dzięki dojazdom do miast, w tym do Jeleniej Góry. Identyfikacja i pomiar struktury ludności według źródeł utrzymania jest jednak istotnie utrudniona z uwagi na niedobór odpowiednich informacji statystycznych. W NSP' 2011 ustalano wprawdzie źródła dochodów (główne i dodatkowe), z których pochodziły środki na finansowanie konsumpcyjnych i innych życiowych potrzeb ludności, lecz największą wartość informacyjną miałyby dane w przekroju poszczególnych miejscowości i gmin. Wyniki NSP' 2011 w tym zakresie nie zostały jednak przedstawione według miejscowości czy też gmin, lecz w przekroju powiatów i województw. Informacje o udziale utrzymujących się z pracy poza rolnictwem w badanych powiatach podregionu jeleniogórskiego prezentuje tabela 2.

Tabela 2. Struktura ludności badanych powiatów podregionu jeleniogórskiego według źródeł utrzymania (wyniki NSP' 2011)

Powiat	Ludność ogółem	W tym utrzymujący się z pracy poza rolnictwem			Udział utrzymujących się z pracy poza rolnictwem (w % ludności ogółem)
		razem	praca najemna poza rolnictwem	praca na rachunek własny poza rolnictwem lub dochody z wynajmu	
JELEŃ GÓRA	83 860	30 474	26 535	3 939	36,34
Jaworski	52 734	17 104	15 392	1 712	32,43
Jeleniogórski	65 134	21 523	17 967	3 556	33,04
Kamiennogórski	45 959	14 487	12 883	1 604	31,52
Lwówecki	48 019	14 296	12 559	1 737	29,77
Złotoryjski	45 672	14 768	13 288	1 480	32,33

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Utrzymujący się z pracy poza rolnictwem – według wyników NSP' 2011 – stanowili ponad 36,3% ogółu ludności Jeleniej Góry. Należy zaznaczyć, iż pozostałą część ludności miasta stanowiły głównie osoby pozostające na utrzymaniu innych bądź utrzymujące się ze źródeł niezarobkowych (emerytura, renta). Z pracy w rolnictwie utrzymywał się bowiem jedynie 1% jeleniogórskiej populacji. Wśród analizowanych powiatów relatywnie najniższym odsetkiem utrzymujących się z pracy

w rolnictwie wyróżniają się społeczności powiatów jeleniogórskiego i kamiennogórskiego (4,6-4,7%), a najwyższym powiatu lwóweckiego.

Istotne dla kształtowania się miejskich obszarów funkcjonalnych są także dynamika rozwoju ludnościowego oraz przeobrażenia społeczno-gospodarcze zarówno ośrodka centralnego, jak i gmin z jego bezpośredniego i pośredniego otoczenia, o których wybrane informacje przedstawiono w tabeli 3.

Tabela 3. Wskaźniki społeczno-gospodarcze w gminach badanych powiatów podregionu jeleniogórskiego

Gmina	Dynamika rozwoju ludnościowego w latach 2010-2014 (2010=100)	Podmioty gospodarcze na 1000 mieszkańców gminy w 2014 roku		Udział podmiotów gospodarczych w sekcjach J-R w gminie w 2014 roku (w %)	
		ogółem	w relacji do średniej wojewódzkiej (w %)	ogółem	w relacji do analogicznego wskaźnika dla Jeleniej Góry
1	2	3	4	5	6
JELEŃ GÓRA	96,90	154,6	128,09	44,82	100,00
Powiat jeleniogórski					
Karpacz	97,54	769,2	637,28	9,33	20,81
Kowary	96,63	116,7	96,69	40,12	89,51
Piechowice	98,39	117,4	97,27	42,44	94,70
Szklarska Poręba	97,28	187,3	155,18	33,31	74,31
Janowice Wielkie	101,17	130,5	108,12	39,58	88,30
Jeżów Sudecki	105,00	115,3	95,53	32,60	72,74
Mysłakowice	100,39	96,0	79,54	28,25	63,03
Podgórzyn	102,59	130,6	108,20	30,15	67,26
Stara Kamienica	98,44	85,1	70,51	29,65	66,14
Powiat lwówecki					
Gryfów Śląski	97,69	90,4	74,90	28,84	64,35
Lubomierz	99,20	77,7	64,37	40,08	89,43
Lwówek Śląski	97,12	90,0	74,57	36,00	80,33
Mirsk	97,83	82,5	68,35	25,96	57,92
Wleń	98,81	79,9	66,20	37,78	84,30
Powiat zlotoryjski					
Wojcieszów	97,64	87,0	72,08	36,45	81,32
Złotoryja (M)	97,31	148,5	123,03	42,80	95,49
Pielgrzymka	98,64	75,2	62,30	22,35	49,87
Świerzawa	98,93	74,8	61,97	27,29	60,88
Zagrodno	97,18	57,4	47,56	21,09	47,05
Złotoryja (W)	100,18	93,4	77,38	32,73	73,03

Tabela 3, cd.

1	2	3	4	5	6
Powiat jaworski					
Jawor	97,46	104,8	86,83	28,58	63,77
Bolków	96,71	90,5	74,98	42,59	95,03
Męcinka	100,97	69,3	57,42	17,92	39,98
Mściwojów	98,58	80,0	66,28	21,92	48,91
Paszowice	100,63	83,1	68,85	20,48	45,70
Wądroże Wielkie	99,05	84,0	69,59	16,42	36,64
Powiat kamiennogórski					
Kamienna Góra (M)	95,72	116,8	96,77	47,29	105,51
Kamienna Góra (W)	100,77	78,3	64,87	23,61	52,68
Lubawka	96,40	87,1	72,16	38,11	85,04
Marciszów	98,13	78,8	65,29	32,42	72,33

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Potencjał demograficzny oraz zmiany jego struktury wywierają istotny wpływ na przebieg procesów społeczno-gospodarczych. Stymulują między innymi rozmiary potrzeb w zakresie infrastruktury technicznej i społecznej, stopień aktywności zawodowej, a także współdecydują o dynamice przyszłościowego rozwoju określonego obszaru. W latach 2010-2014 w zdecydowanej większości gmin analizowanych powiatów zmniejszyła się liczba ludności. Zwiększenie się zaludnienia w tym okresie dotyczy czterech gmin wiejskich położonych w bezpośrednim sąsiedztwie Jeleniej Góry (Janowice Wielkie, Jeżów Sudecki, Mysłakowice i Podgórzyn). To bez wątpienia przejaw postępującej suburbanizacji. Ponadto liczba ludności zwiększyła się nieznacznie w gminach wiejskich: Złotoryja, Męcinka, Paszowice i Kamienna Góra. We wszystkich zaś miastach badanego obszaru zaludnienie się zmniejszyło (m.in. w Jeleniej Górze o 3,1% w latach 2010-2014).

Gospodarka lokalna w analizowanych powiatach i gminach wykazuje zróżnicowany poziom oraz strukturę. Miernikiem przedsiębiorczości lokalnych społeczności jest zwykle liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych przypadająca na każdy tysiąc ludności. W województwie dolnośląskim poziom tegoż wskaźnika w 2014 roku wynosił 120,7 i był wyraźnie niższy od charakteryzującego Jelenią Górę (154,6). Wskazać należy, iż najwyższą przedsiębiorczością wykazuje się miasto Karpacz, gdzie na tysiąc mieszkańców przypada prawie 770 podmiotów gospodarczych, najniższą zaś gmina wiejska Zagrodno (jedynie 57 podmiotów). Specyfika gospodarki badanego obszaru znajduje swe odzwierciedlenie także w strukturze podmiotów gospodarczych według rodzajów prowadzonej działalności. Aktywność w dziedzinach usługowych wyższego rzędu (sekcje J-R) w Jeleniej Górze prowadzi niemal 45% ogółu podmiotów gospodarczych (w regionie dolnośląskim w 2014 roku

– 39,6%). Gminami o wysokich udziałach podmiotów związanych z tymi dziedzinami usług są gminy miejskie Kamienna Góra (47,3%) Złotoryja (42,8%) i Piechowice (42,4%) oraz gmina miejsko-wiejska Bolków (42,6%). Najniższy zaś udział w tym względzie dotyczy Karpacza (jedynie 9,3%).

Znaczącymi cechami miejskich obszarów funkcjonalnych są także gęstość zaludnienia terenów zabudowanych i zurbanizowanych oraz charakter i intensywność zmian zagospodarowania przestrzennego m.in. w zakresie mieszkalnictwa. Zagadnienia te prezentuje tabela 4.

Tabela 4. Gęstość zaludnienia i efekty budownictwa mieszkaniowego (wskaźniki przestrzenne) w gminach badanych powiatów podregionu jeleniogórskiego

Gmina	Gęstość zaludnienia (powierzchni gminy bez lasów i wód) w osobach na km ² w 2014 roku		Mieszkania oddane do użytku na 1000 mieszkańców gminy w latach 2010-2014	
	ogółem	w relacji do średniej wojewódzkiej (w %)	ogółem	w relacji do średniej wojewódzkiej (w %)
1	2	3	4	5
JELEŃ GÓRA	1135,40	533,15	11,60	49,18
Powiat jeleniogórski				
Karpacz	382,66	179,69	35,89	152,12
Kowary	892,64	419,16	4,47	18,96
Piechowice	417,99	196,28	9,65	40,93
Szklarska Poręba	513,07	240,92	58,73	248,95
Janowice Wielkie	128,65	60,41	12,75	54,05
Jeżów Sudecki	109,06	51,21	33,52	142,11
Mysłakowice	199,88	93,86	26,19	111,04
Podgórzyn	215,61	101,24	20,55	87,13
Stara Kamienica	77,55	36,41	11,01	46,68
Powiat lwówecki				
Gryfów Śląski	203,37	95,50	5,72	24,25
Lubomierz	62,38	29,29	6,12	25,93
Lwówek Śląski	102,36	48,07	7,76	32,90
Mirsk	109,46	51,40	6,73	28,55
Wleń	82,39	38,69	4,30	18,24
Powiat złotoryjski				
Wojcieszów	234,42	110,08	4,90	20,77
Złotoryja (M)	1497,67	703,26	7,83	33,21
Pielgrzymka	54,60	25,64	7,49	31,75
Świerzawa	70,78	33,24	4,87	20,66
Zagrodno	49,24	23,12	7,97	33,77
Złotoryja (W)	58,33	27,39	13,89	58,90

Tabela 4, cd.

1	2	3	4	5
Powiat jaworski				
Jawor	1299,45	610,19	6,93	29,39
Bolków	102,11	47,95	5,37	22,75
Męcinka	53,14	24,95	16,12	68,33
Mściwojów	60,05	28,20	8,12	34,42
Paszowice	56,74	26,64	14,23	60,33
Wądroże Wielkie	47,50	22,31	7,82	33,15
Powiat kamiennogórski				
Kamienna Góra (M)	1341,13	629,76	2,22	9,39
Kamienna Góra (W)	84,93	39,88	16,24	68,84
Lubawka	161,29	75,74	7,34	31,12
Marciszów	94,17	44,22	9,21	39,03

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Wskazać należy, że grunty leśne i pod wodami w wielu gminach zajmują znaczną część ich ogólnej powierzchni (m.in. w Szklarskiej Porębie stanowią prawie 82,4%, a w Karpaczu i w Kowarach sięgają 2/3 ich terytorium). Stąd też przy ustalaniu gęstości zaludnienia grunty te nie zostały uwzględnione. Gęstość zaludnienia w Jeleniej Górze w 2014 roku wyniosła 1135 osób na km². Pod tym względem najlepiej prezentują się gminy miejskie: Złotoryja (1497,67), Kamienna Góra (1341,1) i Jawor (1299,5), najniższa zaś gęstość zaludnienia dotyczy gmin wiejskich Wądroże Wielkie (jedynie 47,5 mieszkańca na km²) i Złotoryja (49,2).

Rozwój budownictwa mieszkaniowego wyznacza bezpośrednio nowe możliwości zamieszkiwania ludności i poprawy jej warunków bytowych, pośrednio stwarza także istotne możliwości dla lokalnego rozwoju gospodarczego. Efekty budownictwa mieszkaniowego w postaci oddawanych do użytku mieszkań w latach 2010-2014 były w analizowanych gminach zróżnicowane. W przeliczeniu na każdy tysiąc ludności najwyższe efekty w tym zakresie widoczne są w większości gmin powiatu jeleniogórskiego, a zwłaszcza w gminach miejskich Szklarska Poręba (59 mieszkań w badanych okresie) i Karpacz (36) oraz w sąsiadującej z Jelenią Górą gminie wiejskiej Jeżów Sudecki (34 mieszkania). Relatywnie najniższe efekty budownictwa mieszkaniowego dotyczyły miasta Kamienna Góra (jedynie 2 mieszkania na 1000 mieszkańców).

Wartości syntetycznych wskaźników (zakresowych i globalnego) polaryzacji Jeleniej Góry wobec poszczególnych gmin analizowanych powiatów podregionu jeleniogórskiego mieszczą się w granicach [0,1], co przedstawia tabela 5.

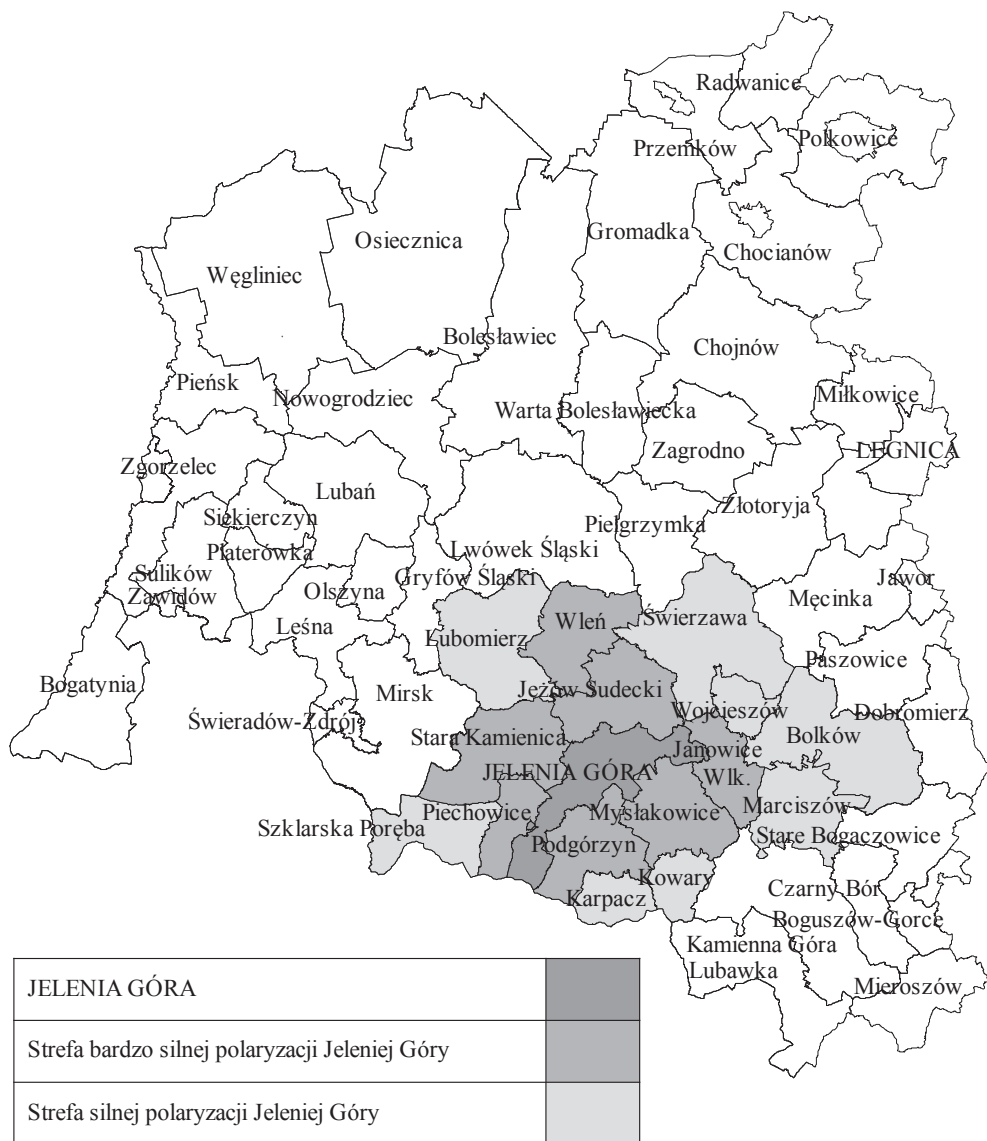
Biorąc pod uwagę wartości wskaźników syntetycznych globalnej polaryzacji, dokonano podziału analizowanego obszaru na następujące strefy:

- strefa bardzo silnej polaryzacji miasta-rdzienia, obejmująca gminy, w których $P_i \geq 0,4$;

Tabela 5. Wskaźniki syntetyczne zakresów polaryzacji Jeleniej Góry dla gmin badanych powiatów podregionu jeleniogórskiego

Gmina	Polaryzacja funkcjonalna d_i^1	Polaryzacja demograficzna i społeczno-gospodarcza d_i^2	Polaryzacja przestrzenna d_i^3	Polaryzacja globalna P_i
Powiat jeleniogórski				
Karpacz	0,1985	0,7087	0,4333	0,3475
Kowary	0,2920	0,6401	0,3361	0,3704
Piechowice	0,6511	0,6624	0,2217	0,5675
Szklarska Poręba	0,2141	0,6248	0,6713	0,3877
Janowice Wielkie	0,8420	0,6567	0,1515	0,6668
Jeżów Sudecki	1,0000	0,6131	0,3218	0,7870
Mysłakowice	0,7174	0,5594	0,2897	0,6003
Podgórzyn	0,6181	0,5948	0,2469	0,5392
Stara Kamienica	0,7257	0,5584	0,1196	0,5710
Powiat lwówecki				
Gryfów Śląski	0,0515	0,5526	0,1166	0,1647
Lubomierz	0,2716	0,6311	0,0729	0,3038
Lwówek Śląski	0,0442	0,6011	0,1002	0,1668
Mirsk	0,1145	0,5293	0,0938	0,1933
Wleń	0,5071	0,6146	0,0641	0,4400
Powiat złotoryjski				
Wojcieszów	0,3573	0,6046	0,1200	0,3593
Złotoryja (M)	0,0153	0,6750	0,5667	0,2575
Pielgrzymka	-	0,5033	0,0820	0,1171
Świerzawa	0,2684	0,5388	0,0651	0,2818
Zagrodno	-	0,4820	0,0843	0,1133
Złotoryja (W)	-	0,5892	0,1377	0,1454
Powiat jaworski				
Jawor	-	0,5563	0,4928	0,2098
Bolków	0,1507	0,6464	0,0798	0,2357
Męcinka	-	0,4769	0,1550	0,1264
Mściwojów	-	0,5021	0,0892	0,1183
Paszowice	-	0,4998	0,1401	0,1280
Wądroże Wielkie	-	0,4666	0,0824	0,1098
Powiat kamiennogórski				
Kamienna Góra (M)	0,0591	0,6878	0,4666	0,2663
Kamienna Góra (W)	0,0666	0,5203	0,1666	0,1773
Lubawka	0,0522	0,6124	0,1163	0,1771
Marciszów	0,2722	0,5742	0,1098	0,3001

Źródło: opracowanie własne.

Rys. 1. Miejski obszar funkcjonalny Jeleniej Góry

Źródło: opracowanie własne.

- strefa silnej polaryzacji miasta-rdzenia, obejmująca gminy, w których $0,4 > P_i \geq 0,2$,
- strefa umiarkowanej i słabej polaryzacji miasta-rdzenia, obejmująca gminy, w których $P_i < 0,2$.

W świetle przedstawionych kryteriów wyznaczenia miejskiego obszaru funkcjonalnego Jeleniej Góry w strefie jej bardzo silnego polaryzacyjnego oddziaływania znajduje się 7 gmin, a mianowicie:

- gminy: Jeżów Sudecki ($P_i = 0,7870$), Janowice Wielkie ($P_i = 0,6668$), Mysłakowice ($P_i = 0,6003$), Stara Kamienica, Piechowice i Podgórzyn z powiatu jeleniogórskiego;
 - gmina Wleń z powiatu lwóweckiego.
- Strefa natomiast silnej polaryzacji Jeleniej Góry obejmuje 11 gmin, tj.:
- miasta: Szklarska Poręba, Kowary i Karpacz z powiatu jeleniogórskiego;
 - gminę Lubomierz z powiatu lwóweckiego,
 - miasto Wojcieszów, gminę Świerzawa i miasto Złotoryja z powiatu złotoryjskiego,
 - miasto Jawor i gminę Bolków z powiatu jaworskiego,
 - gminę Marciszów i miasto Kamienna Góra z powiatu kamiennogórskiego.

W strefach bardzo silnej i silnej polaryzacji Jeleniej Góry znajduje się zatem łącznie 18 gmin, przy czym miasta Złotoryja, Jawor i Kamienna Góra nie spełniają kryterium przestrzennej ciągłości (zasad topologicznych). W związku z tym wyznaczony w wielokryterialnej procedurze miejski obszar funkcjonalny obejmuje 15 gmin. Zasięg przestrzenny tegoż obszaru przedstawia rysunek 1.

4. Podsumowanie

Coraz większego znaczenia nabiera podejście funkcjonalne do rozwoju obszarów miejskich, zakładające odchodzenie od postrzegania problemów i wyzwań jedynie przez pryzmat granic administracyjnych. W praktyce ujawniają się jednak różnorodne podejścia do kryteriów i zasad delimitacji miejskich obszarów funkcjonalnych związanych m.in. z ośrodkami regionalnymi, w tym z Jelenią Górą. W tym zakresie szczególnego znaczenia nabiera identyfikacja i pomiar powiązań funkcjonalnych łączących miasto-rdzeń oraz związaną z nim strefę jednostek osadnictwa miejskiego i wiejskiego.

W celu wyznaczenia zasięgu przestrzennego i siły polaryzacji Jeleniej Góry przyjęto zbiór wskaźników odzwierciedlających poszczególne jej zakresy (funkcjonalny, demograficzny i społeczno-gospodarczy oraz przestrzenny). W wyniku przeprowadzonych badań ujawniono strefy bardzo silnego i silnego oddziaływania polaryzacyjnego Jeleniej Góry, w których znalazło się 15 gmin. Tak wyznaczony miejski obszar funkcjonalny Jeleniej Góry obejmuje faktyczny zasięg polaryzacji tegoż miasta-rdzenia.

Prezentowane w niniejszym opracowaniu różne podejścia do delimitacji miejskiego obszaru funkcjonalnego ukazują wyraźną potrzebę myślenia i działania w kategoriach zintegrowanego obszaru miejskiego i jego funkcjonalnego otoczenia.

Literatura

- ESPON, 2007, *Study on Urban Functions, ESPON project 1.4.3. – Final Report*, ESPON Monitoring Committee, Luxembourg, March.
- GUS, 2014, *Dojazdy do pracy. Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011*, GUS, Warszawa.
- IRT, 2014, *Plan zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego – Perspektywa 2020*, Instytut Rozwoju Terytorialnego, Wrocław 2014.
- Korenik S., Zakrzewska-Półtorak A., 2011, *Teorie rozwoju regionalnego – ujęcie dynamiczne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, Wrocław.
- MRR, 2011, *Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa.
- MRR, 2013, *Kryteria delimitacji miejskich obszarów funkcjonalnych ośrodków wojewódzkich*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa, luty.
- Obrębalski M., 1986, *Dojazdy do pracy do miast a proces semiurbanizacji województwa jeleniogórskiego*, Prace Naukowe AE we Wrocławiu nr 347, s. 159-171.
- Obrębalski M., 1988, *Infrastruktura jako czynnik integracji Jeleniogórskiego Zespołu Miejskiego*, Prace KTN, nr 55.
- Obrębalski M., 2013, *Współczesne problemy krajowej i regionalnej polityki miejskiej*, „Biblioteka Regionalisty” nr 13, s. 145-153.
- Obrębalski M., Walesiak M., 2014, *Terytorialny wymiar polityki rozwoju regionalnego województwa dolnośląskiego w latach 2014-2020*, Prace Naukowe UE we Wrocławiu, nr 331, s. 96-105.
- Strahl D., 1980, *Modelowanie zjawisk złożonych – modele infrastruktury społecznej*, Prace Naukowe AE we Wrocławiu, nr 158.
- Strahl D., Obrębalski M., 2002, *Polaryzacja strukturalna wybranych ośrodków i obszarów metropolitalnych w Polsce*, Biblioteka Regionalistyki, nr 2 (1), s. 69-70.
- Śleszyński P., 2013, *Delimitacja Miejskich Obszarów Funkcjonalnych stolic województw*, „Przegląd Geograficzny”, t. 85, z. 2, s. 173-197.
- UMWD, 2013, *Strategia rozwoju województwa dolnośląskiego 2020*. Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego, Wrocław.
- Zapart J., 1980, *Kształtowanie się aglomeracji jeleniogórskiej w latach 1945-1990*, Prace KTN, nr 18.